

Aleksander Videčnik

Radmińska osnovna šola

Radmirska osnovna šola	1
Šola Radmirje	5
O cesarici Mariji Tereziji	3
Božjepočtništvo v Radmirju	6
Veliki darovi za ureditev	7
cerkve sv. Frančiška Ksaverija	9
Šolstvo na slovenskem	11
Začetki osnovnih šol in prvi šolski zakon	12
Državna šola	12
Nastanek šol v Zgornji Savinjski dolini	12
Šolstvo v času Ilirskih provinc	13
Avstrijski osnovnošolski zakon	12
Težave na deželi	13
Položaj učiteljev	13
Pouk v trivjalkah	14
Reformne prvotne liberalnih zakonov	14
Slomšek in slovenske knjige	15
Med obema vojnama	16
Nemška okupacija	16
Partizanske šole	16
Radmirska šola	18
Šolska kronika	22
Radmirski učitelji,	
nadučitelji in šolski načelniki	23
Nekaj zanimivosti iz zapisov	31
Razne šolske proslave	33
O drugih dogajanjih v Radmirju	35
Radmirski izumitelj	37

Aleksander Videčnik

Radmirska
osnovna šola

Ljubno ob Savinji, 2009

Založnik: Občina Ljubno
Tekst: Aleksander Videčnik
Lektoriranje: Marija Venek
Oblikovanje: Nataša Krhen
Skeniranje: Osrednja knjižnica Mozirje
Produkcija: Argos
Tisk: Bograf, 2009
Naslovnica brošure Radmirska šola,
delo akademskega slikarja Alojza Zavolovška.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
37(497.4Radmirje)(091)

VIDEČNIK, Aleksander
Radmirska osnovna šola / Aleksander Videčnik.
- Ljubno ob Savinji : Občina, 2009

ISBN 978-961-91843-1-8
246531840

Šola Radmirje

Radmirska šola je delovala od. L. 1840, kot javna šola pa od 1875 – 1943. Učitelji so sledili Slomškovemu izročilu in vzgajali trden slovenski rod – je zapisal g. Aleksander Videčnik, publicist, zgodovinar, častni občan ter avtor in idejni vodja tega projekta, ki je oblikoval tudi predlog besedila na tabli, kjer je mogočna šola tudi dejansko stala.

Že sredi 19. stoletja je romarska vasica Radmirje po zaslugi razgledanih in omikanih učiteljev dobilo šolo, ki je skrbelo za znanje mladih rodov pretežno kmečkega stanu.

Pri zbiranju gradiva za razstavo in pričujočo brošuro o šoli in šolstvu iz tistih časov do današnjih dni je nesebično pomagal g. Videčniku mnsgr. Jože Vratanar, župnik v Radmirju, ki je v ta namen navdušil domačine, da so s ponosom in zadovoljstvom našli dragocene dokumente iz časov radmirskega šolstva.

Mnsgr. Jožetu Vratanarju gre tudi neprecenljiva zahvala, da je vzpodbujal krajanje pri urejanju prostora, kjer je šola pred poružitvijo dejansko stala. Z različnimi aktivnostmi so Radmirci postopoma odkrili temelje, nekaj ostankov zidov in obokov ter originalni vhodni prag.

Vsem, ki ste kakorkoli pomagali, da bomo skupaj našim zanamcem iztrgali pozabo spoštovanja vredno polpreteklo zgodovino šolstva v Radmirju, se v imenu občank in občanov iskreno zahvaljujem.

Županja občine Ljubno
Anka Rakun

V šolskem razredu okrog leta 1500. (Brošura Šolska spričevala, Slovenski šolski muzej, 1991).

Šolska skušnja leta 1862. (Brošura Šolska spričevala, Slovenski šolski muzej, 1991).

O cesarici Mariji Tereziji

O Mariji Tereziji najdemo v knjigi Habsburžanov Brigitte Vacha (*Die Habsburger eine europäische Familiengeschichte*, Graz 1992) veliko zanimivih podatkov. Seveda bomo objavili le peščico tega, kar lahko preberemo o njej. O cesarici pišejo kot o "deželni materi" in poudarjajo njeno izredno priljubljenost med državljani. Njena sinova Jožef II. in Leopold II. sta bila reformista, marsikdaj nerazumljena, pa vendar ocenjujejo zgodovinarji te tri vladavine kot vrhunec uspešnosti Habsburžanov. Seveda si okoli vsebine reform obeh sinov zgodovinarji niso enotni.

Rojena je bila kot hčerka cesarja Karla VI. in Elizabete, pl. Braunschweig-Wolfenbüttel, 15. maja 1717; poročila se je 12. februarja 1736 s Francem Štefanom, pl. Lotarinškim. Cesarica je postala 20. oktobra 1740, umrla pa 29. novembra 1780 na Dunaju.

Bila je pobudnica številnih naprednih ukrepov v Avstriji, predvsem pa ji gre zahvala za prizadevanja okoli šolstva. Seveda bi bile vse druge podrobnosti za naše branje in vedenje v tem zapisu odveč.

Zakaj povezujemo Marijo Terezijo z Radmirjem?

Bila je gotovo največja podpornica čaščenja tedaj novega svetnika, Frančiška Ksaverija, ki je postal farni zavetnik radmirske cerkve, potem ko so z njim nadomestili dotedanjo zavetnico sv. Barbaro. Cesarica se je želela 11. aprila 1765, ko je bila s celotnim dvorom na obisku na Madžarskem, ob povratku oglasiti tudi v Radmirju in z bolnim sinom obiskati božjepotno cerkev na Stražah. Zaradi težav z bivanjem tako velikega spremstva v tedanjem majhnem zaselku do obiska ni prišlo. Morda je tudi zato ostalo znano ljudsko izročilo o obisku Marije Terezije v Radmirju. Žal njenega obiska ni možno z ničimer dokazati. Če pomislimo, da je pomenil obisk z dvorom najmanj sto ljudi, je razumljivo, da so jezuiti cesarici to odsvetovali. Tudi poizvedovanja na Dunaju so bila neuspešna, saj ni tako v dvornem arhivu kot na inštitutu za zgodovino medicine nobenih podatkov o bolezni Jožefa II. oziroma o obisku cesarice Marije Terezije v Radmirju.

Božjepotništvo v Radmirju

V Radmirju je bila že davno prej znana božjepotna cerkev, saj so mnogi rudarji tedanje Avstrije prihajali k svoji zavetnici, sv. Barbari. Idrijski rudarji so imeli celo pod cerkvijo ugleden romarski dom. Ignac Orožen, ki je imel na voljo še arhiv gornjegrajske pražupnije, piše v svoji knjigi Dekanija Gornjegrajska, da so leta 1569 poročali cerkveni ključarji cerkve sv. Barbare o zbranem vinu, sicer pa domneva, da je bila cerkev sv. Barbare na Stražah zgrajena kmalu po letu 1426.

Božjepotništvo je na življenje ljudi v tem malem zaselku naše doline vidno vplivalo. Razgledanost prebivalcev je naraščala, saj so videli v številnih romarjih zgledne in zanimive ljudi. Ni torej naključje, da so Radmirci dosegali nadpovprečno razvito kulturno dejavnost, ocenjeno v primerjavi z drugimi podobnimi kraji v dolini; nenazadnje so zahtevali šolo in zagotovili velik vpis vanjo.

Temeljni kamen za novo cerkev na Stražah je položil leta 1721 ljubljanski škof Viljem grof Leslie. Staro cerkev so potem obzidali z novo, večjo. Leta 1725 je bila stavba dokončana, posvečena pa leta 1728 od knezoškofa Feliksa grofa Schrattenbacha. V letih 1730–1734 so postavili sedanje župnišče s kletjo, priltičnimi prostori in petnajstimi majhnimi sobami v nadstropju.

Največja romanja v Radmirju so bila o veliki noči, 1. maja, o binkoštih, na dan sv. Jakoba, sv. Ane in Marije Snežne ter na porcijunkulo.

Da se je glas o božji poti k sv. Frančišku Ksaveriju hitro širil, so skrbeli domači župnik Ahacij Stržinar (v Radmirju je deloval od 1733 do 1741) in jezuiti, ki so bili največkrat dvorni spovedniki in so imeli nasploh v Evropi velik vpliv. V ta namen je bilo napisanih devet knjižic, največ izpod Stržinarjevega peresa, ki je bil tudi pesnik in je izdal dve knjižici svoje poezije.

Veliki darovi za urediitev cerkve sv. Frančiška Ksaverija

V arhivu radmirske župnije so hranili do druge svetovne vojne listine, ki so pričale o številnih dragocenih darovih raznih posameznikov in tedanjih dvorov v Evropi. Seveda so največ darovali avstrijski plemenitaši in duhovniki. Vemo, da je bilo v času vladavine Jožefa II. tudi Radmirju odvzeto veliko zlata in drugih dragocenosti. Sedanja zakladnica še priča o dragocenostih, ki so se nekoč hranile v Radmirju. Kot piše župnik Munda iz Kamnice v zapisu Gradivo za novo kroniko cerkve in župnije sv. Frančiška na Stražah (zapis hrani radmirsko župnišče), je največ dragocenosti prispevala prav cesarica Marija Terezija. Njeni mašni plašči, ki jih je darovala leta 1750, še danes krasijo zbirko mašnih plaščev v zakladnici. Darovala je tudi številne druge dragocene predmete in cerkveno posodje. Cesarica se je redno zanimala za Radmirje oziroma cerkev sv. Frančiška Ksaverija. Mnogi pomembni ljudje so osebno obiskali slovito božjo pot. V navedenem zapisu najdemo obilico podatkov o darovih skozi desetletja in obiskih visokih predstavnikov tedanje družbe.

Razglednica Radmirja iz leta 1914.

2002

Državna *mešana* ljudska šola
v *Radmirju, v Sav. dolini.*

Kraljevina Jugoslavija
Dravna banovina

Štev. *6*
Šolsko leto *1939/40.*

Izpričevalo

o dovršeni višji ljudski šoli

Jelencik Jože, sin *bat Jožica Jelencika*,
rojen dne *26. oktobra* 19*25* v *Stariču, ob Bistrici*
v *debat* banovini, *gimn. kal.* veroizpovedi, je hodil v ljudsko
šolo od *1. septembra 1932-33* 19*32* ter v šolskem letu *1939/40* uspešno
dovršil učno snov četrtega razreda osnovne šole v *IV.* oddelku ljudske
šole v *Radmirju*, nato pa v šolskem letu *1939/40* še
učno snov četrtega razreda višje ljudske šole v tukajšnjem *V.* oddelku
s temle uspehom:

Vedenje	<i>odlično (5)</i>
Verouk	<i>prav dobro (4)</i>
Slovenski jezik	<i>prav dobro (4)</i>
Srbokotlevatski jezik	<i>dobro (3)</i>
<i>(manjšinski jezik)</i>	
Narodna zgodovina	<i>dobro (3)</i>
Zemljepis	<i>dobro (3)</i>
Računstvo z osnovami geometrije	<i>prav dobro (4)</i>
Poznavanje prirode	<i>prav dobro (4)</i>
Higiena	<i>prav dobro (4)</i>
Praktična gospodarska znanja	<i>dobro (3)</i>
Gospodarstvo — gospodinjstvo	<i>dobro (3)</i>
Ročna dela	<i>dobro (3)</i>
Risanje	<i>prav dobro (4)</i>
Lepopis	<i>prav dobro (4)</i>
Petje	<i>dobro (3)</i>
Telovadba	<i>odlično (5)</i>

To izpričevalo se izdaje učenec na osnovi čl. 63. in 65. zakona o ljudskih šolah z dne 5. decembra 1929.

v *Radmirju* dne *21. marca* 19*40.*

L. L. L.
šolski upravitelj

S. S. S.
razredni učitelj

OCENE: za vedenje: odlično (5), prav dobro (4), dobro (3), neprimerno (2)
za uspeh: odlično (5), prav dobro (4), dobro (3), slabo (2), nezadostno (1)

Založba: knjižna založba tiskarna Merkur d. d. — Konijska prodaja v Banovinski zalogi šolskih knjig in učil v Ljubljani 194 28

ŠOLSTVO NA SLOVENSKEM

Začetki osnovnih šol in prvi šolski zakon

Sprva so poučevali, predvsem na deželi, le v župniščih. Tedaj država Avstrija še ni imela zakonsko urejenega šolstva. Temeljni zakon, ki je urejal vsaj okvirna vprašanja šolstva, je bila Splošna šolska naredba iz leta 1774. Zakon je izšel v nemščini, zato ga je leta 1777 prevedel v slovenščino poročevalec kranjske deželne šolske komisije Janez Edling. To je bil dejansko prvi šolski zakon v slovenskem jeziku.

Zakon je določal kompromisno šolsko obveznost, ki je zajemala otroke od šestega do dvanajstega leta, vendar je bila bolj zelena kot ukazana. Predpis je imel vrsto izjem in ni predvideval nobenih kazni za izostajanje otrok od pouka.

Vsebina pouka seveda ni bila enaka v vseh šolah. Na trivialkah so učili ve-rouk, branje, pisanje, računanje, posvetno moralko in osnovne pojme gospodarstva. Te so uvajali predvsem na podeželju. Na glavnih šolah, kjer so učili predvsem meščanske otroke, so poučevali še nemško slovnico in spisje, elemente latinščine, naravoslovja, osnov geometrije, mehanike in risanja.

Glavna pomanjkljivost novega šolskega zakona je bila, da ni rešil vzdrževanja šol in plačila učiteljev ter da je predpostavljaj nemščino. Tedanji pobudniki šolstva so opozarjali, da živijo učitelji slabše od pastirjev in hlapcev. Dodatne vire za preživljanje so si učitelji iskali kot cerkovniki, godci, krčmarji itd. Svoje- ga poklica pa so se oklepali predvsem zato, ker so jih oproščali dolgotrajnega služenja vojaščine.

Državna šola

Da je postala osnovna šola z novim zakonom res državna, je razvidno iz organizacije šolskih nadzornih organov. Šolsko nadzorstvo je bilo v terezijansko-jožefinskih časih v glavnem v posvetnih rokah in je imelo tri stopnje: krajevne šolske nadzornike, okrožne nadzornike in šolske komisije v deželnih glavnih mestih. Leta 1783 so ukinili deželna glavarstva in z njimi tudi deželne šolske komisije. Kljub formalni uvedbi splošne šolske obveznosti in tudi raznih sankcij proti staršem, ki niso pošiljali otrok v šolo, zakon v tem pogledu ni bil kdove kako učinkovit. Okoli leta 1790 je bilo po cenitvah na Slovenskem na vseh osnovnih šolah okoli 8000 učencev. Šolska mreža na slovenskem govornem območju je štela pet trivaljk na Tržaškem in Goriškem, dvanajst na slovenskem ozemlju Koroške, 56 na Kranjskem, 58 na slovenskem ozemlju Štajerske in približno deset v Prekmurju.

Nastanek šol v Zgornji Savinjski dolini

V naših krajih so se osnovne šole razmeroma hitro uveljavljale. Tudi mreža šol je bila primerna tedanjim okoliščinam. Glede ustanavljanja šol so podatki dokaj različni in torej ne preveč zanesljivi. Tako je najti v Leksikonu Dravske banovine (Ljubljana 1937) precej drugačne podatke, kot jih imajo v gradivih Slovenskega šolskega muzeja v Ljubljani. Seveda so razlike morda za leto ali dve, pa vendar bo treba nekoč opisati šolstvo v vseh naših krajih in tedaj navesti točne podatke.

Zanimiv je nastanek šole v Nazarjah. Delovala je že nekaj let predtem, ko so jo potrdili kot javno. Že tedaj je presegala predmetnik običajnih župnijskih šol. Zato ni naključje, da je ob uvajanju obveznega šolstva celjski okrožni urad zaprosil gvardijana nazarskih frančiškanov, p. Donata, da bi šola sprejela predpisani šolski program javnih šol in s tem postala priznana od države. Očitno so frančiškani sledili temu zaprosilu, saj je celjska okrajna oblast (kresija) že 11. julija 1785 izdala odločbo o statusu javne šole za šolo v Nazarjah. Tako je šola delovala v zadovoljstvo prebivalstva vse do prihoda okupatorja, ki je redovne brate razgnal. Po drugi vojni se župnijska šola ni več obnovila, saj so bile tedaj šole le v državni upravi.

Prizadevanje domačinov za ustanovitev šole v Pustem Polju pa priča, kako so bili ljudje v tem kraju Zadrebčke doline napredni. Lahko trdimo, da je malokje vladala takšna odločnost pošiljati otroke v šolo kot v tej vasi. Leta 1854 se je vrnil domov odsluženi vojak Jernej Marjetnik, ki je bil večš poučevanja osnovnošolskih otrok. Domačini so sklenili poskrbeti za ustrezen učni prostor; našli so ga pri Jožetu Kreflju, lastniku hiše št. 15. Opremil je izbo s klopmi in učno tablo ter dal prostor na voljo vaščanom za šolo. Starši so plačevali najemnino 24 goldinarjev letno. Po dveh letih so šolo preselili v mežnarijo na Gorici, kjer je poučeval mežnar Luka Ropotar. Kmalu je postal prostor v mežnariji pretesen in Okrajni šolski odbor v Gornjem Gradu je dosegel gradnjo novega šolskega poslopja na Gorici. Nova šola je tako odprla vrata učencem leta 1880. Leta 1889 je postala dvorazrednica. Šola je uspešno delovala vse do leta 1961, ko so jo ukinili.

Krefljeva hiša v Pustem Polju nosi spominsko ploščo, ki jo je pred leti odkrila občina Nazarje. Verjetno je bilo malo šol, ki so nastale po volji naprednih domačinov!

Šolstvo v času Ilirskih provinc

Od pomladi 1809, ko so prišli na Kranjsko Francozi, pa do jeseni tega leta so bile šole zaprte. Pouk se je pričel novembra, s šolskim letom 1809-1810, vendar še po starih avstrijskih predpisih. Francozi so pri nas uvedli enotno štirirazredno osnovno šolo, ki naj bi bila v vsaki občini. Kljub ustreznemu francoskemu ukazu (maršal Marmont 1810) se v šolah ni kaj veliko spremenilo. Šolsko reformo so pričeli resnično izvajati šele v šolskem letu 1810-1811. Možnost za nadaljnje šolanje, predvsem kmečkih otrok, se je tako povečala. Če bi bila ta pridobitev trajna, bi lahko izboljšala socialno strukturo slovenskega razumnštva. Že v 18. stoletju je Komensky poudarjal, da mora biti materinščina temelj vse izobrazbe. Priznanje, da mora biti slovenščina jezik za izobraževanje mladine v osnovnih šolah in gimnazijah, je največja pridobitev v šolah Ilirskih provinc. To je pri nas po Kumerdeju v slovenskem delu Ilirskih provinc uresničeval Valentin Vodnik, ravnatelj primarne šole in gimnazije v Ljubljani.

Da bi omogočili dejansko uveljavitev tega priznanja, je Valentin Vodnik napisal skoraj vse potrebne slovenske učne knjige za osnovne šole in gimnazije. A šel je še dalje. Da bi slovenščina mogla biti temelj vsega izobraževanja, je

morala postati ne le učni jezik, temveč tudi učni predmet, in sicer že v osnovni šoli. Da bi zadostil tej novi potrebi, je napisal Pismenost ali gramatiko za prve, to je za primarne šole.

Za šole prve stopnje (osnovne šole) in za učitelje na njih so morale skrbeti občine. Ker pa tega niso zmogle, so bile šole na slabšem, saj so izgubile druge vire za vzdrževanje, ki so jih imele v avstrijskem obdobju. To je privedlo do propadanja nekaterih šol in zniževanja števila učencev, kar je imelo za posledico, da so učitelji opuščali učiteljevanje na šolah v Ilirskih provincah.

Dunajski kongres je leta 1815 prisodil Ilirske province spet Avstriji.

Avstrijski osnovnošolski zakon

Prvi ukrepi avstrijskih oblasti so bili v ukinjanju enotne šole. Spet so bile uvedene trivialke, glavne šole in normalke. Tako so ravnali tudi na Slovenskem v okviru terezijansko-jožefinske šolske reforme. V celoti je tako stanje uzakonil drugi avstrijski osnovnošolski zakon iz leta 1805.

Najvažnejši ukrepi avstrijskih posvetnih in cerkvenih oblasti v osnovnem šolstvu so se v predmarčnem obdobju (1814-1848) nanašali na razvijanje mreže rednih in nedeljskih osnovnih šol, na skrb za njihov obisk, vzdrževanje in izobraževanje učiteljstva ter na učni jezik. Vrnili so se na svoje nekdanje stališče, naj namreč za osnovno šolo skrbijo krajevni forumi, zlasti občine.

Da bi se mreža osnovnih šol lahko uspešno uveljavljala, je bilo potrebno najprej poskrbeti za materialne pogoje, predvsem za higienske pogoje in ustrezne prostore, ki bi odgovarjali za delovanje šole, za opremo, kurjavo in učne pripomočke.

V tem avstrijske oblasti niso sledile francoskim ukrepom in so kaj hitro zavzele staro stališče, da za osnovne šole skrbijo krajevni forumi, posebno občine. Taka stališča seveda niso omogočala ustreznega razvoja osnovnega šolstva. Še zmeraj je veljalo, da občine prispevajo za gradnjo šol, zemljiška gospodstva za nabavo potrebnega gradbenega materiala, cerkvena gospodstva pa naj bi skrbela za nabavo učnih pripomočkov.

Težave na deželi

Seveda na podeželju ni bilo ustreznih prostorov za šolsko dejavnost, saj so imeli kmetje le borne izbe, župnik pa ni maral trušča v župnišču ... V ljubljanskem guberniju je bilo npr. v štiridesetih letih 19. stoletja nekaj nad 220 šolskih stavb za približno 340 osnovnih šol, preostale šole pa so delovale v najetih prostorih. Slabi pogoji za šolanje otrok so bili vzrok za nepričakovano slab šolski obisk. Neposredno pred marčno revolucijo (1848) sta ostajali skoraj dve tretjini za šolo sposobnih otrok brez rednega šolskega pouka. Seveda je k takemu stanju pripomogla tudi revščina otrok.

Oblasti so večjo pozornost posvečale ponavljalnim šolam (nedeljskim). Politična šolska ustava jih je sprva samo priporočala, z odlokom študijske dvorne komisije iz leta 1816 pa so postale obvezne za vso mladino od dvanajstega do končanega petnajstega leta. Ponavljalnih šol ni bilo težko ustanoviti. Učitelj je moral prevzeti vsaj eno uro pouka ob nedeljah, včasih pa mu je pomagal tudi duhovnik. Žal pa so učiteljevi dohodki ostali neprimerno nizki, kot v obdobju jožefinskih časov.

Položaj učiteljev

V mestih je bil učitelju glavni vir zaslužka postranski dohodek od inštrukcij in prepisovanja aktov za razne pisarne. Slabše je šlo podeželskemu učitelju. Dobival naj bi šolnino.

Čeprav je ta znašala le nekaj krajcarjev, je mnogi starši niso zmogli. Ljudje so bili šolnini nenaklonjeni, zato je bil odnos do šole neprijazen. Učitelj je bil lahko vesel, če je zbral v jožefinski dobi določenih 130 goldinarjev. Tako so se učitelji pogosto ukvarjali z glasbo, da so si z muziciranjem kaj prislužili. Tudi cerkveniške in organistovske posle so radi sprejemali. Za stara leta učiteljev ni bilo poskrbljeno. Tedaj se jih je "usmilila" občina, v kateri so delovali. Učiteljeva vdova s svojimi otroki pa je bila obsojena na beračenje.

Pouk v trivialkah

Vsebina pouka se je po obsegu in splošnoizobraževalni vrednosti razlikovala od vsebine pouka na glavnih šolah in normalkah. Učence trivialke je učitelj razdelil v dve skupini, ki ju je skupaj poučeval ves dan (dopoldne dve, popoldne eno uro). Predmetnik pa je vseboval verouk, branje, pisanje in računstvo. Od jezikovnega sestava učencev je bilo odvisno, koliko je pri tem poleg nemških črk upošteval še bohoričico. Kot dokazujejo zapisniki šolskih nadzornikov, je bilo računstvo zelo zanemarjeno, saj je delalo težave samim učiteljem. Tako lahko ugotovimo, da so dobili učenci trivialk zelo malo stvarnega znanja.

V mestih je prevladoval pouk v nemščini in italijanščini, na podeželju pa je bil na Kranjskem in Goriškem večinoma slovenski, prav tako tudi na Tržaškem. Težje je bilo glede tega na Štajerskem, medtem ko je bil pouk na Koroškem izključno nemški. Nedeljske šole so bile večinoma slovenske. Seveda se je kmalu pojavil boj za slovenske učbenike. Sprva so na Kranjskem uporabljali dvojezične učbenike, od leta 1829 pa v trivialkah v glavnem slovenske, v glavnih šolah in trivialkah v večjih mestih pa so ostali še naprej dvojezični. Tako se v tem času pojavijo slovenski abecedniki, berila, slovnice za osnovno šolo in računice.

Reformne prvine liberalnih zakonov

Prve reformne prvine so v avstrijsko osnovno šolstvo prinesli nekateri liberalni zakoni. Z zakonom o razmerju med Cerkvijo in državo je leta 1869 prevzela nadzorstvo nad šolstvom preko deželnih, okrajnih in krajevnih šolskih svetov. Vrh je bila reforma osnovne šole v Avstriji z zakonom, s katerim so se ustanovljala načela za poučevanje v avstrijskih šolah, kot se je uradno imenoval osnovnošolski zakon iz leta 1869, ki ga je liberalna večina dunajskega parlamenta sprejela leta 1867 in ga je cesar podpisal 14. maja 1869.

Zakon je uvajal pomembne novosti. Šole so postale državne in deželne ustanove, učitelje so plačevale dežele. Ti niso smeli več opravljati cerkvenih del. Za izobrazbo učiteljev so leta 1870 poskrbela učiteljsišča v Ljubljani, Celovcu, Mariboru in Kopru (od leta 1909 tudi v Gorici). Nastala so tudi ženska učiteljsišča, ki so

omogočila ženskam vstop v učiteljski krog. Zakon je določal, da se ustanovijo šole v krajih z najmanj 40 otroki. Uvedel je tudi nekaj novosti v učne načrte, denimo telovadbo.

Slomšek in slovenske knjige

Že v bogoslovju je Slomšek opozarjal na nujnost izdaje slovenskih knjig. Ko je bil nadžupnik v Vuzenici, si je prizadeval za dovoljenje oblasti, da bi izdajal slovenske knjige. Žal so bile njegove vloge vedno znova zama. Življenjepisec A. M. Slomška, Franc Kosar, je v Drobotnici leta 1863 tole zapisal o težavah s slovenskimi knjigami pred letom 1851:

“Za Slovence so bili hudi časi, ni bilo dobiti slovenske knjige, šole po deželi so bile nemške, slovenski jezik je bil zatiran, prav posebno še na visokih šolah.”

Ko so v Celovcu ustanovili Družbo svetega Mohorja, je Slomšek, tedaj že zelo bolan, zapisal: “Ena luč Slovencem gor gre, vidim majhno, pa prebrisano trumico mladih učencikov, ki so se odločili Slovencem luč prižgati, da bodo veselo enkrat Slovencem svetili z besedo in dejanjem, ne po nemško, temveč po slovensko.” Hkrati je prispeval za komaj ustanovljeno Mohorjevo družbo dar v višini 500 gol-dinarjev.

Za naše šolstvo je bilo usodno tehtanje o izdaji šolskih knjig na Ministrstvu za uk in bogočastje na Dunaju, ko so v času ministrovanja grofa Leona Thuna (1849 do 1860) načrtovali uvedbo hrvaških knjig na naših osnovnih šolah, češ da gre za “en in isti jezik”. Mihaelu Vošnjaku je o tem dogajanju pripovedoval državnozbor-ski poslanec dr. J. Jiříček, ki je bil leta 1850 na omenjenem ministrstvu zadolžen za izdajo šolskih knjig. Takole je pogovor opisal Mihael Vošnjak v reviji Veda (1909, str. 213): “Ker je Jiříček konstatiral, da ni rabljivih slovenskih šolskih knjig, je stavil ministru Thunu predlog, naj bi se knjige, ki se rabijo v ljudskih šolah kraljevine Hrvaške, vpeljale v slovenskih šolah. Thun ni bil načeloma proti temu predlogu, menil pa je, da se naj povprašajo o tej zadevi prosvetni in duhovni odličniki slovenskih dežel. V prvi vrsti pa se naj vpraša škof Slomšek, ki ga je Thun še prav posebno čislal. Že Bleiweiss ni dal ugodnih poročil glede vpeljave hrvaških knjig. Merodajno pa je bilo poročilo Slomšekovo, saj se je zavezal, v najkrajšem času preskrbeti slovenske učne knjige. Tako minister Thun ni ravnal po Jiříčkovem predlogu.”

Med obema vojnama

V glavnem so v začetku nove države, ki je nastala po razpadu Avstrije, veljali v šolstvu še avstrijski zakoni. Kakšnega posebnega razvoja šolstvo ni bilo deležno. Zakon iz leta 1929 je ob ljudski šoli ohranjal kot v nekdanji Avstriji še višjo stopnjo (meščanske šole in nižje realke). Po Aleksandrovi diktaturi sta zavela tudi v šolstvu državni centralizem in unitarizem. Oboje je delovalo, predvsem v Sloveniji, moteče, saj je v Jugoslaviji prevladovala ideja enotnega jezika in šolstva. Okoliščine so se okoli leta 1935 sicer izboljšale, saj je bilo vse manj unitarističnega pritiska s strani države.

Nemška okupacija

Okupacijska oblast je prišla na slovensko ozemlje zelo pripravljena. Seznanjena je bila z razmerami v vsakem kraju, mišljenjem in sestavo prebivalstva, z organizacijo gospodarstva in vsemi podobnimi podrobnostmi. To okupacijo so že nekaj let pripravljali na raznih nemških inštitutih in oblastnih forumih. Zato so tudi lahko hitro ukrepali.

Že v prvih dneh okupacije so temeljito spremenili videz pokrajine, zamenjali napise z nemškimi, spremenili imena krajev in celo osebna imena. Seveda so se takoj lotili ponemčenja naših šol in pregnali slovenske učitelje. Za njimi so prišli nemški učitelji, ki niso znali besede slovensko. Otroke so prepričevali o veličini nemštva in jih temu primerno poučevali. Nemško šolstvo se je ohranjalo vse do osvoboditve doline leta 1944. Ponekod dalj časa, ponekod pa so se Nemci že prej umaknili pred vse bolj uspešnimi partizani.

Partizanske šole

Poleti 1944, ko je bila osvobojena Zgornja Savinjska dolina, so povsod ustanavljali partizanske šole. Kjer so bila šolska poslopja požgana, so šole delovale v drugih primernih prostorih.

Partizansko šolstvo je pripomoglo k domoljubju in povrnitvi zaupanja v slovensko omiko. Zaradi ponovnega vdora nemških vojaških sil v Zgornjo Savinjsko dolino decembra 1944 so morale partizanske šole prenehati delovati, učitelji pa so se umaknili na varno, saj so jih nemške oblasti iskale in se nad njimi krvoločno maščevale.

Šolstvo je tako pomembna kulturna dejavnost od samega začetka osnovnih šol, da bi kazalo zgodovini v tej smeri posvetiti izčrpno študijo in jo objaviti.

Risba radmirskega šolskega poslopja po spominu Alojza Zavolovška.

RADMIRSKA ŠOLA

Radmirski učenci na obisku pri izumitelju Zgornjem Jamniku leta 1932 z učitelji: Josip Terčak, Ignac Strmecki in Nežika Pirc.

Radmirski učenci z učiteljema Nežiko Pirc in Josipom Terčakom na izletu pred drugo svetovno vojno.

Javna šola v Radmirju je bila ustanovljena 20. avgusta 1870, ko je bila proglašena za javno enorazrednico, zato je bil odslej pouk obvezen. V župnijski šoli do tega leta pouk ni bil obvezen, zato je bil obisk precej slab. Pouk na šoli je prevzel organist Ivan Časl proti nagradi 200 goldinarjev mesečno. Kot povedo podatki, je bil vpis v nedeljsko šolo v župnišču 1875 zelo velik, kar 127 otrok, zato v župnijski stavbi ni bilo prostora za toliko otrok in je bilo torej nujno poskrbeti za večje prostore. To je bilo za tako majhen šolski okoliš kar nad pričakovanjem. V prvi fazi so najeli pri Jožetu Natlačnu (Radmirje 17) večjo sobo za pouk in plačali najemnino. V šoli se je poučevalo v slovenskem jeziku; uradni jezik je bil torej na šoli slovenski. Do leta 1918 pa je bil obvezen predmet tudi nemščina. Tiskovine so bile do leta 1918 deloma slovenske in deloma nemške. Učne knjige so bile slovenske. Nemške vadnice so bile tiskane dvojezično. Razni uradni odloki so prihajali večinoma v nemščini vse do leta 1918.

Spomladi leta 1876 je kupil krajevni šolski odbor v Radmirju staro hišo z vrtom, v kateri je bilo nekoč župnišče, in jo preuredil za šolske namene. Domačini so opravljali delo večinoma s tlako. Gmotno je prispeval okrajni šolski odbor v Gornjem Gradu. Celo cesar Franc Jožef je prispeval 350 goldinarjev. Že leto kasneje je bilo poslopje preurejeno tako, da se je vanj preselila šola. Tako je šola postala dvorazredna ljudska šola. O tej stavbi nista ohranjena nobena slika in tudi ne kakšen opis. Po ustnem izročilu je bilo pritličje zidano, prvo nadstropje pa leseno. Za šolski vrt je skrbel vsakokratni nadučitelj in bil vedno lepo urejen.

Za prvega rednega učitelja je bil imenovan na temelju razpisa Matija Leban, ki pa tega mesta ni sprejel, zato je bil 9. decembra 1875 imenovan za učitelja Jože Tičar, ki je to mesto nastopil 3. februarja 1876.

Popisovanje šoloobveznih otrok je opravljal načelnik krajevnega šolskega odbora, a menda zelo površno. Običajno je bil popis naloga šolskega upravitelja šele osem do štirinajst dni po začetku šolskega leta. Slab šolski obisk je bil posledica osebnosti načelnika krajevnega šolskega odbora. V šolskem letu 1895/96 je obravnaval zamude še sam načelnik krajevnega šolskega odbora Ivan Časl, ker po njegovem mnenju ni bilo »višje inštançe« gledi teh zadev.

Leta 1907 so šolo nadzidali in razširili v trirazrednico. Obiskovalo jo je 187 otrok. Leta 1934 so šolo pri Ksaveriju preimenovali v Državno narodno šolo v Radmirju v Savinjski dolini. S šolskim letom 1935/36 je bila razširjena v štirirazrednico, leta 1937/38 pa je postala petrazrednica in se preimenovala v Državno ljudsko šolo v Radmirju.

Med prvo svetovno vojno so bili vpoklici učiteljev kar pogosti, čeprav naj bi bili vojaščine oproščeni zaradi pomembnosti njihovega dela (op. A. V.), zato je bil pouk okrnjen. Na šoli so ostale le učiteljice. Obisk je bil zaradi težav vojnega časa minimalen. Otroci so napletli več parov nogavic in zimskega perila, ki so ga poslali domačim vojakom na fronto. O tem priča mnogo zahvalnih pisem. Zbirali so tudi prispevke za Rdeči križ. Učiteljstvo je z učenci zbiralo strateške kovine za vojne potrebe in jih dostavljalo vojnemu poveljstvu v Celje (Kriegssammelstelle).

Šolsko leto 1916/17 se je končalo prej kot običajno zaradi poljskih del, saj so bili moški v glavnem vojaki in daleč od doma. Zaradi dolgotrajne vojne je pouk močno trpel.

Pogubonosna, skoraj pet let trajajoča vojna je bila po polomu na italijanskem bojišču leta 1918 končana. Zavladal je mir, tudi med prebivalstvom. Prišlo je do »ujedinjenja«¹ jugoslovanskih narodov. V znak vdanosti je tudi radmirska šola poslala v Beograd brzovjavko. Iz Beograda je 20. decembra 1918 sledil tale odgovor: »Sporočam Vam iskreno zahvalo in pozdrav veličanstva kralja Petra I. in visokosti prestolonaslednika Aleksandra za Vaša iskrena narodna čustva. Pozdravlja po najvišjem naročilu dvorske kancelarije – Balugžić.«

Statistika za šolsko leto 1940/41 izkazuje, da je bilo v prvem razredu 22 dečkov in 20 deklic, v drugem 27 dečkov in 19 deklic, v tretjem 22 dečkov in 16 deklic, v četrtem 11 dečkov in 15 deklic; skupaj torej 82 dečkov in 70 deklic, kar pomeni, da je bilo vseh učencev 152. Število učiteljev je bilo pet: dva moška in tri ženske.

Iz časa okupatorske šole so ohranjeni le šolski izkazi in nekaj šolskih zvezkov, ki so jih na pobudo župnika mons. Jožeta Vratanarja zbrali Radmirci, ki tudi sicer dobro sodelujejo pri pripravah na načrtovano slovesnost.

Med šolskimi počitnicami leta 1943 so partizani napadli nemško policijsko šolo, ki je bila nastanjena tako v župnišču kot tudi v šolskem poslopju. Domačini vedo povedati, da je bilo občasno v Radmirju tudi do dvesto policistov na izobraževanju. Ob napadu jih ni bilo veliko, zato je napad uspel, ob tem pa so požgali šolsko poslopje in deloma tudi župnišče.

Pouk je potekal od začetka okupacije pa do požara 1943 v starem šolskem poslopju izključno v nemškem jeziku.

Takoj po prihodu so Nemci uničili šolsko knjižnico. Šoloobvezni otroci so morali redno obiskovati nemško šolo in hkrati postati člani nemške mladinske organizacije.

Septembra 1944 se je pričel pouk v partizanski šoli v Radmirju v zasilnih prostorih v hiši Stermeckih. Ko so decembra 1944 Nemci spet zasedli Zgornjo Savinjsko dolino, so najprej uničili vse slovenske učne knjige in dokumente partizanske šole.

Po vojni Radmirci požganega šolskega poslopja niso obnovili. Pouk je potekal nekaj časa pri Martinovcu in na Pošti, od oktobra leta 1946 pa v obnovljenem prosvetnem domu. Do leta 1951 so otroci obiskovali vseh osem razredov v kombiniranih oddelkih, po letu 1951 pa le še prve štiri razrede. Leta 1961 je radmirska šola postala podružnica ljubenske šole.

Šolska kronika

Gradivo za šolski muzej.

Goledček iz kronike
državne ljudske šole v Radmirju.

Prva slovena šola je bila v župnišču, kjer so poučevali samo domači slovenski, ki so šole ustanovili leta 1840. Bila je to varilna šola po ga. slugi, kladnjega župnika Mihaela Plavčana, sledem iz Braslova. Pouk je bil od 12. III. 1847 - 1861; ničel je učence, pisane, računstvo in verske. Šolnik za vzdrževanje te varilne šole je bil sam. Njegov naslednik je bil župnik Fran Škavčan (1861 - 1865). V njegovi dobi je poučeval Mihael Teržlar (1863 - 1864).

Po novem avstrijskem slovenskem zakonem je poučeval Fran Laib (cehovec ni sestan, - prostornik in gostilničar), svetnik pa kaplan Jože Krčmar. Italijem učiteljem je bil imenovan l. 1844 Sabija Leban iz Sežane, ki pa je prodal kakovostno. - Zgodladi l. 1846 je kupil krajemni šolski odloč stavo hišo z učilno in kovan. - l. 1846 je bilo to stavo župnišču. 19. XI. 1847 je bila

Prva stran izvlečka iz kronike Državne ljudske šole v Radmirju

Kroniko so pisali od začetka šole do leta 1884 v nemščini, nato deloma v slovenščini do leta 1895/96, ko se je spet pisala zgolj v nemščini. Tako je bilo do šolskega leta 1907/08, ko so jo znova pisali deloma v slovenščini, od leta 1918 pa so uporabljali le slovenščino. Zlata ali črna knjiga se na šoli nista vodili.

Malo pred drugo svetovno vojno je Slovenski šolski muzej v Ljubljani svetoval vsem slovenskim šolam, da jim pošljejo izvlečke iz šolskih kronik. To je bilo v času, ko so se že zgrinjali oblaki druge svetovne vojne nad Evropo. Očitno je, da je muzej želel rešiti predvsem podatke iz štajerskih šol, za katere je bilo jasno, da bodo najprej žrtve nemškega nasilja. Radmirska šola je poslala takšen izvleček, v katerem nam je tako ohranjeno vsaj glavno dogajanje med leti 1876 in 1939. Ob zaključku izpisa je naveden datum 28. junij 1939 in pripomba: »Vsi ti podatki so zabeleženi v kroniki Državne ljudske šole v Radmirju.« Izpis je podpisal nadučitelj Miroslav Počkaj.

Iz radmirske šole, ki je tedaj delovala v prosvetnem domu, pa so 10. 2. 1953 Slovenskemu šolskemu muzeju na njegovo zahtevo sporočili nekaj podatkov o dogajanjih med zadnjo vojno.

Radmirski učitelji, nadučitelji in šolski načelniki

Radmirski učitelji leta 1914: Vera Terčak, Ignac Strmecki, Josip Terčak in Nežika Pirc.

(V povzetkih šolskih kronik so zapisani le nekateri podatki, zato ni mogoče podati celotnega pregleda.)

- Prvi učitelj v javni šoli je bil organist Ivan Časl, prvi redni učitelj pa Jože Tičar.

- 24. februarja 1889 je Jože Tičar odšel v Šmartno ob Dreti, od tam pa je prišel v Radmirje Anton Zmrzlikar. Kot nadučitelj je deloval Jože Fischer, pozneje tudi Franc Zemljič, za njim pa je bil nadučitelj Vinko Šrimpf. Po njegovi smrti (1899) je prevzel učiteljsko službo učitelj Ignac Stermecki. Ročna dela je poučevala Katarina Fischer iz Mozirja.

Radmirski učenci z nadučiteljem Miroslavom Počkajem okoli leta 1930.

- 29. junija 1894 je bil za župnika pri Ksaveriju imenovan Gregor Dupelnik, ki je poučeval verouk.
- V šolskem letu 1896/97 je bil načelnik krajevnega šolskega odbora Ivan Štiglič, njegov namestnik pa Ivan Časl.
- 31. avgusta 1898 je bil na to šolo imenovan učitelj Karel Jašovec iz Ljubljane, ki pa je bil že 30. septembra istega leta razrešen službe. V tem šolskem letu je inšpiciral šolo Pavel Leitgeb.
- Dne 20. avgusta 1898 je umrl nadučitelj Anton Zmrzlikar, zadet od kapi. Za začasnega nadučitelja je bil imenovan Jože Fischer, ki je to nalogo opravljal le dva meseca. 1. novembra 1898 je prevzel nadučiteljsko mesto Jože Terčak.

- Dne 27. septembra 1899 je umrl šolski nadzornik Paul Laitgeb, nadomestil ga je Jože Supaneg.

Radmirski učenci z učiteljico Faniko Jeraj, poročeno Žmavc leta 1934.

- S 1. januarjem 1901 je poučevala ročna dela Ana Goričar, in sicer ob četrtnih dopoldne na Ljubnem, popoldne pa pri Ksaveriju.
- V šolskem letu 1903/04 in 1904/05 se ni poučevalo ročnega dela.
- V šolskem letu 1905/06 je bil izvoljen za načelnika krajevnega šolskega odbora Ignacij Zavolovšek, ki pa je to mesto odklonil, za kar ga je oblast kaznovala s kaznijo 100 kron. Na njegovo mesto je prišel kmet iz Okonine, Jože Novak.
- S 16. oktobrom 1906 je bila imenovana na trirazredno ljudsko šolo pri Ksaveriju suplentka Elizabeta Matko, ki je poučevala tudi ročno delo. To leto je šolo obiskovalo 187 otrok. Od 25. maja do 1. septembra tega leta ni bilo župnika pri Ksaveriju.

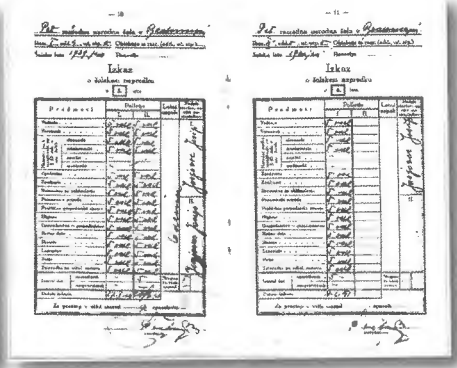
- 16. oktobra 1910 je nastopila službo suplentka Nežika Pirc, ki je poučevala tudi ročno delo.
- 16. januarja 1916 je bil vpoklican v vojsko učitelj Ignac Stermecki, zaradi tega je bil pouk na šoli le v dopoldanskih urah. 6. junija je sledil vpoklic nadučitelja Jožeta Terčaka. Tako je ostala na šoli edina učna moč – učiteljica N. Pirc. Jeseni leta 1916 se je iz vojske vrnil nadučitelj Jože Terčak. Po nalogu vojaške in politične oblasti je prevzel že leta 1915 urjenje c. kr. mladih strelcev (k. k. Jungschützen). Vadilo je le dvanajst mladeničev.
- 1. februarja 1918 je nastopil mesto suplenta Šimen Fischer. 16. oktobra je umrla učiteljica N. Pirc. V istem šolskem letu je bil upokojen šolski nadzornik Jože Supaneg, na njegovo mesto pa je bil imenovan Mihael Grmovšek.
- S šolskim letom 1919/20 je bil imenovan za sreskega nadzornika v Gornjem Gradu g. Franc Lužnik, šolski upravitelj v Lučah.
- V šolskem letu 1920/21 je prišel na šolo učitelj Ciril Rakovec. Ročno delo se ni poučevalo do prihoda učiteljice M. Konečnik. S 1. majem 1921 je bil upokojen župnik G. Kačičnik, na njegovo mesto je bil imenovan kaplan Ivan Vogrinc iz Gornjega Grada.
- V šolskem letu 1923/24 so na radmirski šoli poučevali: nadučitelj Jože Terčak, Miroslav Počkaj, Drago Puhr, pozneje pa še Franja Šusteršič, ki je bila na novo nameščena 27. februarja 1923, in Ignac Stermecki. V tem šolskem letu je bil za šolskega nadzornika imenovan Valentin Pulko.
- Šolski upravitelj Jože Terčak je bil upokojen leta 1924, in to po 35-letnem delu. Izmed učiteljev oziroma šolskih upraviteljev, ki so dolga leta delovali na radmirski šoli, je bil zelo znan. Ustanovil je gasilsko četo, vodil čebelarstvo in bil tudi ugleden lovec. Ljudstvo se ga še vedno s hvaležnostjo spominja.
- Njegov naslednik je bil Miroslav Počkaj. Zanimivo je njegovo poročilo »sreskemu« načelstvu v Gornjem Gradu za šolsko leto 1938/39; očitno je odgovarjal na vprašalnik:

Radmirski učenci pred Jamensko kaščo leta 1929 z učiteljem Cirilom Rakovcem.

Radmirski učenci leta 1934 z učiteljico Leopoldino Počkaj.

Spričevalo iz šolskega leta 1935/36.

Naslovna stran spričevala iz šolskega leta 1934/35.

Naslovna stran šolskega zvezka nemške šole iz leta 1943.

Zvezek za geometrijo.

- Šolski prostori merijo 52 a in 43 m². Zazidalne površine je 2,34 a. Šola ima svoj vodnjak, nima pa drevesnice. Vrtno orodje je za pouk nezadostno. Sodelovanje s krajevnim šolskim odborom pa je slabo.
- Leta 1925 je bila z Ljubnega v Radmirje premeščena Počkajeva soproga, učiteljica Fr. Šusteršič pa je bila iz Radmirja premeščena na Ljubno.
- S šolskim letom 1926/27 je bil upokojen učitelj Ignac Stermecki. Za šest mesecev ga je nadomestila učiteljica Olga Kolenc, na njeno mesto pa je prišla učiteljica Franja Jeraj.
- Leta 1929 so na šoli poučevali: Miroslav Počkaj, šolski upravitelj, in učiteljici Leopoldina Počkaj in Franja Jeraj.
- Za sreskega šolskega preglednika je bil v šolskem letu 1931/32 imenovan Jože Korban, šolski upravitelj v Gornjem Gradu, pozneje mu je sledil Rozman Avgust, šolski upravitelj v Šmartnem ob Paki. Sreski šolski preglednik Jože Korban je bil s prihodnjim šolskim letom imenovan za sreskega šolskega nadzornika.
- S 1. januarjem 1935/36 je prišla na šolo Marija Letič kot brezplačna pripravni-
ca. Priznana ji je bil podpora v znesku 600 din mesečno.
- V šolskem letu 1937/38 je bil imenovan na šolo učitelj-pripravnik Avgust Ga-
brovec. Okrajni nadzornik Jože Korban je bil upokojen. Za šolskega pregle-
dnika je bil imenovan Zorko Kotnik, šolski upravitelj na Rečici.

Podatki o učencu (-ci)	
Primek in ime	<i>Blaise Ivanča</i>
Dan, mesec, leto rojstva	<i>24. 6. 1918.</i>
Šolski kraj	<i>Radmirje</i>
Šola	<i>Gornji grad</i>
Šolska	<i>skola</i>
Narodnost	<i>jugoslav.</i>
Varnostno- danje	<i>skol. št.</i>
Stanovalje	<i>Radmirje</i>
Študi- jski odgovorni učitelj	<i>Radimirski učitelj</i>
Prvi vstop v šolo	<i>19. 1935.</i>

KRALJEVINA JUGOSLAVIJA DRAVSKA BANOVINA	
Drž. <i>musul.</i> narodna šola	
v <i>Radmirje</i>	
Šolsko leto: <i>1935/36.</i>	Redni: <i>I.</i>
Ime učenca (-ke)	
<i>Blaise Ivanča</i>	
Šol. upravitelj: <i>[Signature]</i>	

Spričevalo iz leta 1935.

3. in 4. razred radmirske šole z nadučiteljem Miroslavom Počkajem, učiteljico Faniko Jeraj in župnikom Ivanom Vogrincem.

Radmirski učenci drugega razreda z učiteljico Leopoldino Počkaj, župnikom Ivanom Vogrincem in nadučiteljem Miroslavom Počkajem.

Nekaj zanimivosti iz zapisov

- V letu 1715 je bila velika lakota, ki je terjala številne smrtne žrtve.
- Leta 1879 je bilo prvo obdarovanje šolskih otrok s knjigami.
- Od 8. do 31. januarja 1885 je bila šola zaprta zaradi epidemije davice; terjala je smrt desetih šolarjev.
- Leta 1893 so morali od 1. do 29. avgusta šolo zapreti zaradi epidemije ošpic.
- Leta 1895 je pustošil hud potres. Prvi potresni sunki so bili 14. aprila, drugi pa 6. maja. Potres se je ponovil 10. maja, sunki pa so trajali celih sedem minut. Zaradi znatnih razpok in lukenj v zidovju, ki jih je povzročil potres, so 11. in 12. junija šola zaprli. Zidovje so povezali z osmimi železnimi drogovi.
- 26. februarja 1900 je prišel na šolsko vodstvo odlok, da se morajo prošnjke za predujem naslavljati na šolsko vodstvo, ki jih pošilja nato v postopek »sreskemu« nadzorniku oziroma načelniku.
- V šolskem letu 1902/03 je bila šola zaprta od 30. junija do 28. julija zaradi divjanja ošpic. Tako je bilo tudi leta 1907/08, ko je bila šola zaprta poleti ves mesec.

Radmirski učenci z nadučiteljem Josipom Terčakom leta 1912.

- V šolskem letu 1909/10 je bila šola zaprta zaradi škrlatinke. Umrlo je pet dečkov in pet deklic (šolarjev).
- Od 4. do 30. maja 1912 je bila šola zaprta zaradi razsajanja ošpic; to se je ponovilo spet v šolskem letu 1928/29.
- V šolskem letu 1900/01 so dobivali otroci prvič na tej šoli v zimskem času toplo kosilo (15 do 20 učencev).
- V šolskem letu je neznani dobrotnik podaril šoli 300 kron. Tudi politična eks-pozitura v Mozirju je prispevala 100 kron za šolarje v Radmirju. Od omenjene vsote se je kupilo ubogim učencem obuvalo in druge šolske potrebščine.
- S tem šolskim letom se je pričel sistematični zdravniški pregled šolarjev, ki ga je izvajal okrajni sanitetni referent dr. Janko Rak. V tem šolskem letu je prevzel krajevni šolski odbor naloge, ki jih je nanovo nalagal zakon o narodnih šolah – izplačevanje stanarine, nagrada veroučiteljem in dajanje kuriva.
- V šolskem letu 1920/21 niso bili udje krajevnega šolskega odbora naklonje-ni šoli in tudi ne učiteljstvu.
- Leta 1927 se je pričela odtegovati stanarina šolskemu upravitelju po 40 din in učiteljici po 15 din mesečno. Do tedaj se ta vsota ni odtegovala! Krajevni šolski odbor je deloval v sestavu: Ivan Štiglic (predsednik), Miroslav Počkaj (tajnik), Josip Firšt (blagajnik) in člani: Ivan Vogrinec, Franc Lužnik, Franc Kolenec in Ivan Cajner.
- V šolskem letu 1928/29 se je pouk predčasno končal 18. junija 1929 v smislu odloka ministrstva za prosveto O. N., št. 49325/29. S tem odlokom je bil odrejen pričetek in sklep prihodnjega šolskega odbora, to je pričetek 16. 9. 1929, sklep pa 28. 6. 1930. S tem je bil razveljavljen odlok o uvedbi jesenskih počitnic na "kmetijskih" šolah v mariborski oblasti. (Domnevno so tu mišlje-ne šole na kmečkih območjih, op. A.V.).
- »Sreskemu« načelstvu v Gornji Grad so dne 12. 7. 1929 poročali, da je stanje šolskega posloplja zadovoljivo in v precej dobrem stanju. Snaga je v redu, vrt je brez drevesnice, telovadišče pa brez vsakega telovadnega orodja. Zbirko

učil bo nujno treba dopolniti. Učiteljska knjižnica šteje 253 knjig, šolska pa le 66. Potrebno je urediti poseben vhod za stanovanje šolskega upravitelja.

- Število šolskih otrok je 105 dečkov in 49 deklic. Šolski obisk je precej zadovoljiv. Vedenje otrok je popolnoma pravilno. Delovanje učiteljstva je dobro. Sodelovanje s krajevnim šolskim odborom je zadovoljivo. Stanje na šoli v celoti je dobro.
- Šola je dobila 25. 7. 1929 dopis okrajnega glavarstva, v katerem ta oblastni organ naroča, da se morajo nabaviti orodja za dekliška in deška ročna dela in zemljevid Slovenije.
- S šolskim letom 1935/36 se je pričela prirejati božičnica. Ob tej priliki je bila vsa šolska mladina obdarovana s šolskimi potrebščinami. Najrevnejši pa so dobili blago za obleko in perilo.
- Šola v Radmirju nima svojega odra. Igrice so se prirejale prej v dvorani pri "Martinovcu", zadnja leta pa v prosvetnem domu. Dobiček teh iger je namenjen obdarovanju otrok ob božičnici.
- Tukajšnja šola nima pevskega zbora, pač pa so pevski nastopi ob priliki predvajanj iger.
- (Iz navedenih zapisov lahko ugotavljamo nekatere podrobnosti, v kakšnih okoliščinah je delovala radmirska šola in kaj je manjkalo za boljši pouk.)

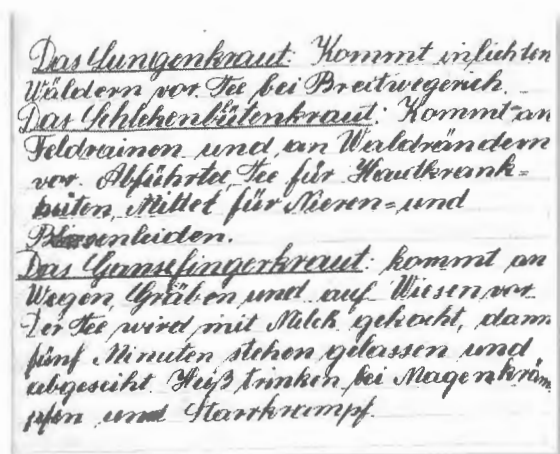
Razne šolske proslave

- Prva velika slavnost je bila 24. aprila 1879, ko je bila z otvoritvijo šole hkrati proslava srebrne poroke cesarice Marije Terezije.
- 10. septembra 1898 je bila proslava v čast 50-letnice vlade cesarja Franca Jožefa I. V spomin na ta praznik je bila na Gmajni posajena spominska lipa.

- Dne 30. avgusta 1908 se je praznovala 60-letnica vladavine cesarja Franca Jožefa, na šoli je bila velika proslava.
- 18. decembra 1918 so na šoli praznovali »ujedinenje« jugoslovanskih narodov. V spomin na ta dogodek so posadili 11. aprila 1919 ob navzočnosti učiteljev in učencev v bližini šolskega poslopja "lipo svobode", ki je poznejšim rodovom oznanjala, da so se Srbi, Hrvati in Slovenci za vselej rešili suženjstva.
- Od leta 1918 dalje se je vsako leto praznoval rojstni dan kralja Aleksandra I. Proslava 100-letnice smrti pesnika Valentina Vodnika je bila 7. januarja 1919. Tega leta so v šoli prvič pripravili vidovdansko proslavo, ki je bila od takrat dalje vsako leto.
- 12. julija 1919 se je proslavil god njegovega veličanstva, kralja Petra I. Ta praznik se je nato proslavljala vsako leto.
- Ob praznovanju Vidovega dne (28. junija) leta 1920 so učenci zbrali 148 kron za vdove in sirote padlih vojakov.
- 12. julija so vsako leto počastili rojstni dan kralja Petra I.
- 17. avgusta 1921 je bila žalna slovesnost za pokojnim kraljem Petrom I.
- S šolskim letom 1926/27 se je začel praznovati materinski dan z igrkami, deklamacijami in petjem. Od tega leta dalje so se proslavljale obletnice sv. Save, Strossmeyerja in A. M. Slomška.
- 7. septembra 1934 je umrl kralj Aleksander I., zadet od zločinske roke v Franciji. Odrejena je bila 6-tedenska globoka žalost in 6-mesečno žalovanje. Na dan pogreba padlega kralja Aleksandra je priredila gasilska četa skupaj s šolo žalno slovesnost.

O drugih dogajanjih v Radmirju

- V Radmirju je od 27. maja 1914 delovala Gornjesavinjska plavičarska in plov-bena zadruga. Prvi načelnik je bil Franc Kolenc iz Juvanja, člani načelstva pa so bili: Franc Petrin s Spodnjega Pobrežja, Franc Rakun iz Šentjanža in Franc Pobrežnik iz Gornjega Grada. Zadruga je bila v bistvu združenje splavarskih gospodarjev in trgovcev z lesom.
- Leta 1931 so Radmirci ustanovili pašniško in gozdno zadrugo, ki je delovala vse do okupacije leta 1941.
- Kmetijsko zadrugo so ustanovili leta 1948. Leta 1960 je štela 102 člana. Imeli so hranilno službo; tudi strojni odsek je dobro deloval. Predsednik UO je bil Franc Govek, upravnik pa Stanko Miklavc.
- Posebej velja omeniti kulturno dejavnost, ki je bila v Radmirju dobro razvita. Že pred prvo svetovno vojno so ustanovili Bralno in izobraževalno društvo pri sv. Frančišku na Stražah. Društvo je imelo tamburaški zbor, dramsko skupino in pevski zbor. V času priprav za Majniško deklaracijo (1917-18) je društvo zelo prizadevno zbiralo podpise zanjo. Zbralo jih je 375. Prav značilen je pripis na zbiralni poli: "Bog daj in sreča junaška kmalu v tem rešitev." To je pomenilo željo po ustanovitvi države jugoslovanskih narodov in konec avstrijske monarhije.

Zvezek nemške slovnice iz leta 1942.

Fünf-Klassige *gem.* Volksschule in Frattmannsdorf

Reichsgau: *Steiermark*
Kreis: *Leib*

Schuljahr 19 *41* / *42*
Klasse: *5.*
Zahl: *11*

Entlassungszeugnis

Jurjowetz Maria, geboren am *31. Jänner* 19 *28*
zu *Jurjanz* in *Steiermark* hat die
Volksschule vom *7. Sept.* 19 *35* bis *4. Juli* 19 *42*
zuletzt, und zwar seit *15. Sept.* 19 *41* die *5.* Klasse (*1.* Abteilung) der
hiesigen Volksschule besucht und erhält beim Austritt aus der Schule nachstehende Noten:

Führung und Mitarbeit: *Sehr gut*

Lehrgegenstände	Leistungen
Leibeserziehung	<i>Sehr gut</i>
Deutsch	<i>Gut</i>
Lesen	<i>Gut</i>
Schreiben	<i>Gut</i>
Heimatkunde	_____
Geschichte	<i>Sehr gut</i>
Erdkunde	<i>Gut</i>
Naturkunde	<i>Sehr gut</i>
Musik	<i>Sehr gut</i>
Zeichnen und Werken (für Knaben)	_____
Zeichnen (für Mädchen)	<i>Gut</i>
Handarbeit (für Mädchen)	_____
Hauswerk (für Mädchen)	_____
Rechnen und Raumlehre	<i>Gut</i>

Außere Form der Arbeiten: *Gut*

Diese Schüler *an* hat somit den Anforderungen des Reichsschulpflichtgesetzes
entsprochen und wird mit den besten Wünschen für den weiteren Lebensweg aus der
Schulpflicht entlassen.

Frattmannsdorf, am *4. Juli* 19 *42*

Johann Unterwiesing
Klassenleiter.

Johann Unterwiesing
Leiter der Schule.

RADMIRSKI IZUMITELJ

V Jamah nad Radmirjem je majhen zaselek in v njem kmetija Zgornjih Jamnikov. Tam se je leta 1868 rodil Anton Jamnik. Obiskoval je radmirsko šolo. Po odsluženi vojaški obveznosti se je vrnil domov in tam ostal kot stric v družini. Kmalu si je poškodoval nogo in postal invalid. Že kot pastir je kazal izredne sposobnosti za rezbarjenje v borovo skorjo. Kljub hudim bolečinam v otrdeli nogi je nenehno iskal razne druge zaposlitve. Naučil se je fotografirati in popravljati ure, izdeloval je glasbila in ob tem izumil razne strojčke, ki jih je izdelal iz lesa. Odlično je risal in celo portretiral. Sam si je izdelal fotografski aparat in vso opremo za to stroko. Žal so ta aparat leta 1942 odnesli Nemci. Zanimivo je, da je izdelal tudi mikroskop iz lesa. Ko zaradi bolečin v nogi ni mogel ponoči spati, je risal osnutke za razne pripomočke, ki je potem izdelal.

Njegova dejavnost ni bila le v naštetem. Izdelal je iz lesa tudi razne plastike, ki krasijo prostor nad vhodom v hišo. Pravo mojstrsko delo pa je razpelo, ki stoji v gozdu ob "farni poti", oddaljeni malo od hiše. Ko so si to mojstrovino ogledovali kiparji, so ugotovili brezhibno poznavanje človeškega telesa in odlično rezbarsko delo. Tako je Antona Jamnika opisala Ivanka Čeplak, ki je zadnja leta njegovega življenja skrbela zanj. Umrl je leta 1942.

Brez pretiravanja lahko trdimo, da je prav Jamnikova zasluga, da razpolagamo s številnimi fotografijami, ki so danes prvovrstno dokumentacijsko gradivo.

Pisalo se je leto 1986, ko me je Alojz Zavolovšek, Jamnikov rojak, obvestil o Antonovih »urarških« sposobnostih. Tedaj sem pisal neko razpravo o preteklosti urarstva in sem se seveda takoj navdušil za ogled Jamnikove domačije. Moj vodnik je bil Zavolovšek, ki je seveda dobro poznal tako imenovano "farno pot" skozi gozd. Ležal je še sneg in strmina poti me je utrujala, pa vendar sva prišla do cilja. Na domačiji sta naju sprejela prijazna nekdanja gospodarja Ivanka in Jože Čeplak. Peljala sta naju v kaščo. Nad vhodom vanjo je še visela napisna plošča: Anton Jamnik, fotograf. Presenečen sem bil nad tem, kar sem videl. Njegova dediščina je bila lepo urejena in vzdrževana. Kaj takega seveda nisem slutil! Ko smo potem v kuhinji sedli in se pogovarjali, sem izrazil navdušenje nad tem, da sta Čeplakova vso to dragocenost tako skrbno ohranila.

Izumitelj Anton Jamnik

Jamnikova violina

Jože Čeplak, pravnuk Antona Jamnika, s harfo, ki jo je izdelal Jamnik.

Nekako negotovo je bilo moje vprašanje, če bi to posebnost morda razstavili v kašči, kjer je Jamnik delal in ustvarjal. Oba Čeplakova sta bila takoj zato. Tudi oba mlajša Pleščeva, ki sta Jamnikovino že prevzela, sta se strinjala z mojim predlogom.

Moja skrb je bila, da zagotovimo denar za ureditev kašče, saj v njej ni bilo elektrike in tudi ne primernih vitrin, da bi lahko uredil razstavo. Pa mi je na pomoč priskočila Anka Rakun, ki je tedaj vodila bančno enoto Trgovskega podjetja Savinja v Mozirju. Nagovorila je direktorja Franca Miklavca, da je obljubil denarna sredstva. Tako sem lahko spomladi 1987 končal z ureditvijo prostora in razstave. Otvoritev smo imeli maja istega leta in veseli smo bili tako velike udeležbe domačinov in uglednih gostov.

Vodenje po razstavi je prevzela Ivanka Čeplak, ki je to delo odlično opravljala. Vpisna knjiga se je hitro polnila, zanimanje za Jamnikovo dediščino pa je preseгло vsa pričakovanja! Glas o njej je segel tja na Kranjsko in seveda tudi drugod po Sloveniji. Med obiskovalci so bili zelo ugledni slovenski strokovnjaki in nekateri so tudi pisali o tej edinstveni kulturni dediščini v Jamah.

Po Jožetovi smrti in odhodu Ivanke Čeplak ni bilo več naslednika za vodenje po zbirki. Tako ni bilo pogojev, da se zbirka v Jamenski kašči ohrani. Del eksponatov iz zbirke je sedaj na ogled v Muzejski zbirki v Gornjem Gradu.

Seveda je velika škoda, da zbirke v kašči ni več. K sreči so številni časopisi, televizijske hiše in strokovne revije ohranile glas o veličastni zbirki kulturne dediščine samouka in izumitelja Antona Jamnika v Jamah nad Radmirjem.

Naslikana stran spričevala iz leta 1934/35.

ZA KONEC

Že na začetku priprav za jubilejno proslavo radmirske šole so na prošnjo župnika, mons. Jožeta Vratanarja, prijazno sodelovali domačini. Prinašali so razne slike, listine in pripovedovali spomine. Občina in županja Anka Rakun sta zamisel podpirali in pomagali pri tem ter omogočili, da potekajo priprave slovesnosti v Radmirju v okviru letošnjega občinskega praznika, kar daje prireditvi prav poseben pomen.

Fotografije sta poleg domačinov prispevala tudi Janez Mavrič iz Gornjega Grada in Zgodovinski arhiv Celje (fond A. Videčnik). Za ovojnico je naslikal Alojz Zavolovšek Radmirje, kot se ga spominja iz svoje mladosti, in prispeval še upodobitev šolskega poslopja, pač po spominu. Za postavitev razstave je poskrbela Osrednja knjižnica Mozirje, gradivo zanjo pa je zbral Aleksander Videčnik. Učne knjige je posodil Janez Mavrič. Pri izbiri besedila za spominsko obeležje so sodelovali številni ugledni ljudje iz Radmirja in drugih krajev v dolini. Gradivo iz Slovenskega šolskega muzeja iz Ljubljane je posredovala prof. Slavica Pavlič. Zemljišče nekdanje šole so očistili in pripravili domačini na pobudo msgr. Vratanarja. Nasploh smem reči, da so se vsi, na katere smo se obrnili v zvezi s prireditvijo v čast radmirske šole, potrudili pomagati po svojih možnostih.

Zato gre zahvala vsem, ki so kakorkoli sodelovali pri pripravah prireditve v počastitev obletnice osnovne šole v Radmirju. Za sodelovanje se zahvaljujemo tudi OŠ Ljubno in njenemu ravnatelju, prof. Rajku Pintarju. V prepričanju, da je skupna pozornost preteklosti radmirske šole naša kulturna in zgodovinska obveza, želim, da bo spomin na učitelje in vse, ki so pomagali tedanji osnovni šoli, ostal živ in spoštljiv.

Aleksander Videčnik

Izkaz
o šolskem napredku

Zadnja izdava leta 1955/56

Izkaz
o šolskem napredku

Štefanec Marija

Drežljak redov:

na redovno	iz osnovnih in nižjih razredov	na šoli
učbenice	učilnice	učil 5
zvezki učbenic	zvezki učbenic	učil 4
učbenice	učilnice	učil 3
zvezki učbenic	učilnice	učil 2
učbenice	učilnice	učil 1

KRALJEVINA JUGOSLAVIJA
DRAVSKA BANOVINA

Drž. *avstrijska* narodna šola

Radomirje

Šolsko leto: 1955/56. Razred: *I*

Ime učenca (-ica)

Štefanec Marija

Štefanec Marija

Podatki o učenca (-ici)

Priimek in ime	<i>Štefanec Marija</i>
Dan. rojstva, leto rojstva	<i>26. 6. 1938.</i>
Prejeto ime	<i>Radomirje</i>
Šola	<i>Štefanec Marija</i>
Razred	<i>I. razred</i>
Navedba	<i>pravilno</i>
Vzpostavljeno	<i>avstrijska</i>
Šolski št. učenca (-ice)	<i>Radomirje</i>
Prejeto ime	<i>Štefanec Marija</i>
Prejeto leto	<i>19. 1955.</i>

9 789619 184318